

مطالعه جنبه های گوناگون نجات دریاچه پریشان کازرون از منظر انسان شناسی زیستی و

فرهنگی

باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان سماء، واحد کازرون، دانشگاه آزاد اسلامی، کازرون، ایران

فاطمه یاسار

Honarmand.yas@gmail.com

چکیده

این مقاله می کوشد به بررسی عوامل موثر بر نجات دریاچه پریشان کازرون از خطر نابودی همیشگی بپردازد. دریاچه پریشان یکی از زیباترین و بزرگترین دریاچه های آب شیرین ایران و خاورمیانه است که در بخش جره و بالاده شهرستان کازرون قرار گرفته است. دریاچه پریشان در کنوانسیون رامسر به عنوان تالاب بین المللی ثبت گردیده و در تقسیم بندی مناطق جزء منطقه حفاظت شده سازمان حفاظت محیط زیست محسوب می گردد. یافته ها نشان می دهد که به دنبال وقوع خشک سالی های اخیر در استان فارس چشمه های تالاب تحت تأثیر این خشک سالی قرار گرفته و تمام چشمه های دریاچه پریشان خشکیده و فقط چشمه هلک و جمشیدی آن هم با دبی آب کمی جوشان است. اما عوامل دیگر نیز وجود دارد که در حاد کردن مشکل این دریاچه نقش آفرینی می کنند، از جمله آنها می توان به چاه های اطراف دریاچه اشاره کرد که باعث شده سفره های آب زیرزمینی منطقه روزبه روز افت شدیدی کنند. مشکلات دریاچه پریشان در شهرستان کازرون در صورت ادامه روند خشک سالی و برداشت های بی رویه آب از سفره های آب زیرزمینی به یک بحران زیست محیطی در منطقه تبدیل خواهد شد. این مقاله با تکیه بر روش مطالعاتی اسنادی و میدانی (مصاحبه، مشاهده و مشاهده ی مشارکتی) تنظیم گردیده و از شیوه تحلیلی توصیفی استفاده خواهد کرد.

کلیدواژه گان: پریشان، دریاچه، محیط زیست، کازرون، آب، خشکسالی، تالاب

مقدمه

تالاب پریشان (فامور) یکی از زیباترین و بزرگترین دریاچه های طبیعی آب شیرین ایران و خاورمیانه است که در بخش جره و بالاده شهرستان کازرون قرار گرفته است. این دریاچه به نامهای مور، پریشان و فامور نیز شناخته شده است. این دریاچه بین ۵۱ درجه و ۴۴ دقیقه و ۵۱ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۳۲ دقیقه و ۳۰ ثانیه عرض شمالی واقع شده است. مساحت آن ۴۷۰۰ هکتار و ارتفاع آن از سطح آبهای آزاد ۸۲۰ متر است. حوزه آبریز آن ۲۶۶/۵ کیلومتر مربع است و بیشترین مساحت را در اردیبهشت ماه دارد.

این دریاچه در کنوانسیون رامسر بعنوان تالاب بین المللی ثبت گردیده است و در تقسیم بندی مناطق جزو منطقه حفاظت شده محسوب میگردد. پریشان یکی از بزرگترین دریاچه های آب شیرین فلات ایران است که عمق آن از ۳/۵ تا ۵ متر میباشد. رشته کوه های شمالی تالاب پریشان جلوه زیبایی را به این تالاب داده است. این تالاب از جمله اکوسیستمهای پایدار است که در اثر عوامل تکتونیک به وجود آمده و میلیونها سال است که شرایط خود را حفظ نموده است. مهم ترین منبع تغذیه کننده آب تالاب پریشان چشمه های شمال و شرق این تالاب میشود که شامل چشمه های: پل آبگینه، قله نارنجی، گراب، جمشیدی، هلک، خواجه، گپ، آب موردک، آب سیرو می باشد. اکوسیستم تالاب پریشان شامل گونه های جانوری و گیاهی شاخصی می باشد.

جانوران شامل: مارماهی خاردار، ماهی سرخه، ماهی زرده (پیشونی)، ماهی گل چراغ که همگی جزء ماهیان بومی و کپور معمولی، آمور، فیتوفاگ جزء ماهیان غیربومی تالاب محسوب می شوند. از دیگر جانوران این تالاب می توان به سنگ، لاک پشت، مارآبی و پرندگانی همچون درنا، پلیکان، فلامینگو، کشیم بزرگ، کشیم گردن سیاه، گاوچرانک، حواصیل خاکستری، حواصیل ارغوانی، اگرت کوچک، چوب پا، چنگر، حواصیل شب، بوتیمار کوچک، کفچه نوک، چنگر نوک سرخ، آنقوت، کله سبز، خوتکا، اردک سرخنایی، اردک ارده ای، اردک مرمی، آوست، ماهی خورک ابلق، سار، جغد تالابی، ماهی خورک سینه سفید، زاغی، دم جنبانک ابلق، جنبانک خاکستری و گیاهان شامل: جلبکهای درشت پیکر، جلبکهای ریز پیکر، گز، نی، لوئی، چمن زارها می باشد. این دریاچه زیستگاه گونه های نایابی از پرندگان غیربومی

و مهاجر میباشد که از راههای بسیار دور یعنی سیبری، کانادا و دانمارک کیلومترها راه را پیموده و به تالاب پریشان می آیند و پس از زمستان گذرانی دوباره به محل زندگی اولیه خود باز میگردند.

دلایل اصلی خشکیدگی تالاب پریشان

- ◀ در قسمت جنوبی تالاب پریشان جوی معروفی وجود دارد بنام جوی لُر (جوی لهراسب) که حدود دو سال آبهای ذخیره ای این تالاب را از بستر تالاب خارج مینموده تا شاید با این اقدام غیرزیستی اراضی که در حریم تالاب پریشان قرار داشته قابلیت کشت پیدا کند و این آب خارج شده از تالاب برای کشت در اراضی روستاهای حسن آباد و آب کنارو استفاده میشود.
- ◀ بیش از هزاران حلقه چاه مجاز و غیرمجاز در اطراف تالاب پریشان قرار دارد که حدود ۴۰۰ حلقه از این چاه ها غیرمجاز است و این چاه ها از خود بستر تالاب و حریم تالاب تا فواصل دورتر حفر شده اند و بیشتر این چاهها در شمال و شرق تالاب قرار دارند که وجود این چاهها که اطراف تالاب هستند خودشان مزید بر علت شده و موجب برداشت بی رویه آب از سفره های زیرزمینی توسط اهالی ۱۷ روستای حاشیه نشین تالاب پریشان را فراهم نموده است و بدلیل امرار معاش اهالی که با کشاورزی می باشد روز به روز با تصرف اراضی بستر و حریم تالاب و افزایش محدوده کشت خود و برداشت بی رویه منابع آب زیرزمینی باعث خشک شدن تالاب گردیده است .
- ◀ علاوه بر مسائل فوق خشک سالی حاکم بر فلات ایران با در نظر گرفتن میانگین بارندگی شهرستان کازرون (حدود ۴۵۰ میلی متر در سال) متاسفانه از سال ۸۶ تا کنون بدلیل پایین بودن بارندگی کمتر از حد میانگین آثار منفی بر تالاب پریشان گذاشته است .
- ◀ وجود نیروگاه سیکل ترکیبی کازرون در فاصله کمتر از ۵ کیلومتری غرب تالاب پریشان و با در نظر گرفتن باد غالب منطقه که در کازرون غربی و شرقی میباشد که وجود این نیروگاه از چند منظر بر تالاب پریشان اثرگذار خواهد بود :

- آلودگی هوای ناشی از فعالیت نیروگاه
- گرمای ایجاد شده در منطقه
- برداشت آب از کوههای جنوب تالاب

راههای پیشگیری از تخریب زیستگاه تالاب و احیای آن

- ۱) مشخص نمودن محدوده و بستر و حریم تالاب پریشان با استناد به قوانین جاری کشور که با این اقدام محدوده اراضی کشاورزی حاشیه تالاب پریشان مشخص میگردد.
- ۲) اصلاحی الگوی کشت در تمامی اراضی کشاورزی اطراف تالاب پریشان و کشاورزی پایدار و مکانیزاسیون در اطراف تالاب پریشان. بعنوان مثال می توان با نصب کنتور هوشمند بر روی چاههای کشاورزی مصرف را بهینه نمود و همچنین با بکار گیری رطوب سنج در اراضی در هنگام نیاز کشت به آب، آبیاری نمود.
- ۳) سامان دهی چاههای اطراف تالاب پریشان و حوزه آبریز دشت پریشان که می توان با این اقدام در ابتدا چاههای غیر مجاز را مسلوب المنفعه نموده و با نصب کنتور هوشمند بر روی چاهها میزان مصرف آن را کنترل نمود .
- ۴) انتقال آب بین حوزه ای از حوزه های اطراف تالاب پریشان با رعایت اصول فنی و بررسی کیفی آبهای آن حوزه و در نظر گرفتن این موضوع که تالاب پریشان از جمله تالاب های آب شیرین محسوب میگردد و رعایت کیفیت شیمیایی آب و برهم نخوردن اکوسیستم از اهمیت بالایی برخوردار است. بر همین اساس سدنگسی در ۳۰ کیلومتری شرق تالاب پریشان در حال احداث می باشد که حقایق این تالاب از سدنگسی میلیون متر مکعب در سال به تصویب رسیده است.
- ۵) همچنین با مطالعاتی از مسیرهای سیلاب واقع در شرق و غرب تالاب و انحراف این مسیرها به تالاب پریشان می توان در احیای آن کمک نمود.
- ۶) با تغییر معیشت اهالی حاشیه نشین تالاب پریشان و بوجود آوردن فرصتهای شغلی پایدار بخصوص در زمینه اکوتوریسم می توان از فشارهای حاکم بر این اکوسیستم کاهش داد.

۷) با خرید برخی از مستثنیات قانونی که در محدوده چشمه های تغذیه کننده تالاب قرار دارد می توان از برداشت بی رویه برای کشت خودداری نمود و با این اقدام به افزایش آبهای زیرزمینی کمک به سزایی کرد. چه بسا که در سالهای قبل (۱۳۵۳) برخی از این اراضی نیز توسط سازمان حفاظت محیط زیست خریداری شده است .

۸) با فرهنگ سازی در روستاهای اطراف تالاب پریشان و مشخص نمودن اهمیت این تالاب برای مردم، همه می توانند در احیای این تالاب نقش مؤثری داشته باشند.

نتیجه گیری

با توجه به اهمیت و ارزش تالاب بین المللی پریشان از منظرهای اکولوژیکی، اکوتوریسم، معیشتی، فرهنگی، آب و هوایی، زیستی و... میتوان با همکاری جوامع محلی و تشکل های مردم نهاد در کنار سازمان ها و ارگان های دولتی با مطالعه دقیق و انجام اقداماتی در پیشگیری از تخریب بیشتر این تالاب و احیای مجدد این اکوسیستم ارزشمند گامهای مؤثری برداشت.

تالاب پریشان بعنوان کریدور مهاجرت پرندگان مهاجر از منظر زیستی یک اکوسیستم بی نظیر در سراسر دنیا محسوب میشود که با احیای این تالاب به دلیل مهاجرت دوباره این پرندگان که از کشورهای سیبری و کانادا و ... به این تالاب مهاجرت مینمایند در بین جوامع بین المللی نیز از اهمیت به سزایی برخوردار است .

منابع

- ۱-دهقانی، عباسعلی_ اکوسیستم تالاب پریشان_ انتشارات نقش مهر_ ۱۳۸۴
- ۲-اسماعیلی ساری، عباس_ مبانی مدیریت کیفی آب در آبیزی پروری ۱۳۷۹
- ۳-چوپانی، غریب_ جغرافیایی دریاچه پریشان_ پایان نامه کارشناسی ارشد_ ۱۳۷۰
- ۴-اداره کل حفاظت محیط زیست فارس_ گزارش مطالعات فیزیکو شیمیایی آب دریاچه پریشان(۱۳۶۲_۱۳۶۶)
- ۵-علمداری، علمدار_ بررسی لیمنولوژیک و زیستگاه های جانوری و گیاهی آبهای استان فارس(فاز ۱و ۲)_ ۱۳۷۴
- ۶-خداپرست، جمال_ بررسی بیوسستماتیکی دراج در منطقه حفاظت شده ارژن پریشان_ پایان نامه کارشناسی ارشد_ ۱۳۹۳